Վ․ Թորոս զովէր զվարդն ու զըլըպուլն,
որ ի սիրուն ղամ կու քաշին․
Զինչ հողածին կայր արարած,
որ չէր դիպեր այն պալային [7]:

=Ձեռագիրք՝ Երուսաղէմ Թ․ 3052: Բերլին 84, 127բ—130ա (ԺԷ)։ W․ 398, 22բ—24բ:

Հրտ․ Քիւրտեան, 42—44: Հայերգ 116—118:

3․ Տաղ ի վերայ հոգւոյ ասացեալ:

Ի մէջ մեղաց եմք մոլորեր,
յաստընվորիս կու գործեմք չար․
Այլվի զԱստուած բարկացուցաք,
որ սըրտին եկեր դիժար...
Վ․ Զայնչափ չարիքդ որ կու նայիս
գիրի Թորոս մըտօքդ յիմար․
Գընա լալով խոստովանեց,
լեզուով արէ զմեղքդ ի խրատ:

=Ձեռագիրք․ K․ 2․ 71բ—72ա․ Մատոզեան, էջ 212—215:

Հրտ․ Քիւրտեան, 22—23:

4․ Պատմութիւն վասն ԺԲ Հողմից․ զոր ասեմք ի սակաւ մտացս զոր լուաք փոքր ի շատէ աստուածային գրոցն, որ եղանէն ի չորրորդ հրեշտակաց․ վասն երգողացն ասացաւ ի Թորոսէ:

Ի յետ ստեղծմանն արարածոց,
որ կոյացոյց զայս ամենայն,
Օդոց եդուր իշխանութիւն
հողմ ու քամու արար սահման...
Վ․ Թորոս պատմէ զազնիւ հողմունքդ,
որ են թըւով երկոտասան...
ով որ քամուն յիշոցք ասէ,
նա զ(երդ) Կայէն եղբայրսպան:

Խորագիրն K․ ունի «Պատմութիւն ԺԲ հողմոց, ասացեալ ի Թորոսէ:

=Ձեռագիրք՝ K․ 1․ 52ա—54ա: E․ 395, 34ա: Էջմ․ 1636, 145ա (ԺԸ):

Հրտ․ Քիւրտեան, 35—39:

5․ Ոտանաւոր վասն դատաստանին ահաւորն հատուցման, չարեացն պչար եւ բարեգործացն՝ վարձքն, որ վկայէ սուրբ Աւետարանն․ արարեալ ի Թորոսէ [8]:

Յորժամ տարերքն դըղըրդին,
երկինք ՚ւ երկիր խոնարհանան,

[7] W վերջին տողն ունի մեղքըն թողած է Թորոսին եւ լըսողացդ ամենին:
[8] Խորագիրն՝ E․ ի Թորոս Մշոյ ասացեալ է:

Եւ կատարին կեանք եղելոց,
որ արարածքըս հիմնան...
Վ․ Թորոս յիշէ զօրն ահագին,
երբ ժողովին ի դատաստան,
Ի յայնմ ահեղ հրապարակին,
ո՞ւր է լեզու կամ պատասխան:

=K 1, 41բ—48ա: E․ 395, 57ա—62ա: W․ 988, 178ա—182ա (սկիզբէն չորս տուն պակաս):

Հրտ․ Քիւրտեան, 27—35:

6․ Տաղ երկու ազգ լեզուէ ի Թորոս Մշեցւոյ ասացեալ:

Է եէրի կօկի քարատան,
եէրի կօկտան քարատան,
Զհողն ի ջրոյն բաժանեցեր
եւ ի վերայ ջուրցըն նըստար․
Է սան մի սան քարիմ ռահիմ,
եէտու կօկա այեան պախար...
Վ․ Գերի Թորոս մըտօք մոլար,
մեղօք դարձեր ես կունահքար
Կէճա կունտուզ ղաֆիլ օլմա․
աչ կօզընկի հախայ եալ վար:

Խորագիրը W․ 344 ունի «Ի Թորոսէ Տարօնեցւոյ ասացեալ է»: E․ Երուսաղէմ 3057 տաղ ի Թորոսէ Մըշեցոյ ասացեալ: Անտ․ 125 «տաղ երկու ազգ լեզուէ»:

=Երուսաղէմ 3057: E․ 395, 52ա-բ: Զմմառ, Անտ․ 125, 144բ (ԺԷ): Շաւարշ Վ․ Սահակեան 1․ էջ 162—164 (1624): W․ 344, 38ա: 671, 15ա (սկիզբէն մէկ տող պակաս խորագրին հետ):

Հրտ․ Քիւրտեան, 45—46: Բազմավէպ 1910, էջ 281 (առաջին 10 տողերը․ ընծայուած Թաթոս Թոխաթեցւոյ, Հմմտ․ Հանդ․ Ամս․ 1910, էջ 285):

7․ Վասն կատարածի աւուրն զոր Զերոնիմոս եգիտ ի Պատմութեանցն Հրէից․ ԺԸ․ նշան որ լինելոցն է զկնի պիղծ Նեռին:

Քեզ ծանուցից, եղբայր, լուէ,
որ լինելոց է յետ Նեռան․
Նախ քան զգալուստըն Քրիստոսի,
որ գայ փառօք ի դատաստան,
Վ․ Այս փոփոխումն է որ յայտնի,
երկինք ՚ւ երկիր նոր կերպարան,
Որ պանցելոցըն ցուցանէ,
յայտնէ զայժմոյս եւ զապառնոյն:

Խորագրին մէջ K․ 1 չունի «զոր Զերոնիմոս եգիտ ի պատմութեանցն Հրէից․ ունի W:

=K 1, 48ա—50ա: W․ 988, 182ա—183բ (1706):

Հրտ․ Քիւրտեան, 39—41:

Երկու ձեռագիրներու մէջ ալ անանուն, W-ի մէջ կը յաջորդէ Թորոսի «Յորժամ տարերքըն դըղըրդին» տաղին: Ճիշդ նկատած է Յ․ Քիւրտեան, թէ «վստահօրէն իրն է նաեւ այս տաղը, որ ոչ միայն նոյն ոճը ունի, այլ եւ մեր այս ձեռագրին մէջ զետեղուած է Թորոսի տաղերուն մէջ» (անդ 39):

Հ․ Ն․ ԱԿԻՆԵԱՆ

ՅՈՒՑԱԿ ՀԱՅԵՐԷՆ ՁԵՌԱԳՐԱՑ Ի ԲՈՒԼՂԱՐԻԱ

ՎԵՅՀԱԶԱՐԵԱԿ ՓՈՔՐԻԿ Ի ՊԼՈՎԴԻՒ

ԹՈՒՂԹՔ՝ 14: — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 22½×16 սմ․: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսիւն, իւրաքանչիւրը՝ 17×5 սմ․ առնուած կարմիր շրջագծերու մէջ: — ՏՈՂՔ՝ 26—27: — ՆԻՒԹ՝ թուղթ պինդ եւ ողորկ: — ԿԱԶՄ՝ կարուած՝ տետրակի ձեւով: — ՄԱԳԱՂԱԹԵԱՅ ՊԱՀՊԱՆԱԿՔ՝ չունի․ սկիզբն ու վերջը մէկական պարապ թուղթ՝ որպէս պահպանակ եւ կողք: — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ լաւ: — ԳԻՐ՝ նոտրագիր, մանր ու գեղեցիկ, սեւ մելանով: Սկզբնագիրք՝ կարմիր մելանով: — ԴԱՍՏԱՐԿ՝ թղ․ 4, 7ա, 8բ, 9—14: — ՆԿԱՐՔ՝ չունի: Ունի արեգակնացոյց սիրուն շրջանակ մը՝ գծուած (թղ․ 6ա): — ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ՝ չունի: — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ 1825: — ԳՐԻՉ՝ Պետրոս դպիր Տէրեա Ստեփանեան Ադրիանուպոլսեցի: — ՏԵՂԻ՝ Ֆիլիպէ (Պլովդիւ): — ՅԻՇԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆՔ՝ թղ․ 1ա: — ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ՝ անծանօթ․ ստացած եմ վերջերս նուէր՝ Պլովդիւի Տ․ Վաղինակ Ա․ Քհ․ Տէր Մինասեանէ:

Մատեանս է՝ «Տետրակ որ կոչի՝ վեցհազարական: Եւ ըստ Հոլովաց արեգական»․ անաւարտ: Կը բովանդակէ․

Թղ․ 1բ․ «Այլք խրատք ըստ Հոլովաց արեգ․ ո՛վ պատուական եղբայր գիտասցիր զի արեգակն բարձրանայ յայրէն մինչեւ ցըքէն, եւ խոնարհի ի քէյէն մինչեւ ցայրն․ զի յորժամ բարձրանալ սկսանի յամէն օր հոլով մի բարձրանայ, եւ թն ատեան եւ զ ապարէզ...»:

Թղ․ 2ա—3բ․ Արեգակնացոյց աղիւսակք․ Խոյ, Ցուլ, Եկաւոր, Խեցգետին, Առիւծ եւն եւն․ Մարտէն մինչեւ փետր․ ամիներ...:

Թղ․ 5ա․ «Այրէն մուտ արա՛ չուրջն՝ այրուբէն քէն լզ գիրն եւ են այսօքիկ, Է ձայնաւորաց ամէն...:

Քերականութիւնս որ կոչի՝ Է գրեանք զուգեալ ի Դաւիթ անաղթ փիլիսոփայէ, եւ ի Հռոմ վարդապետէ որ կոչի անուն Փընիկ: ա, ե, է, ը, ի, ո, ւ․ եւ են այսօքիկ զոգին այսպէս բանս զմիտս...:

Թղ․ 6բ․ «...Այս արուեստս զռ (=6000)եակին է զոր զովեց Անանիա շիրակուանցին եւ ասաց զանձ թագուցեալ է ի տունն Թորգոմայ զի մայր է սա ամենայն իմաստութեան՝ այս է թուոց աղբիւրն ամենայն իմաստութեան հանդերձ ամենայն արանամամբ (այսպէս), եւ զի տեսին զսա ճարտարքն յունաց ի մերում... (անաւարտ ձգուած):

Թղ․ 7բ—8ա․ այրուբենական աղիւսակք:

ՅԻՇԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆ: Թղ․ 1ա «Տետրակ որ կոչի՝ վեց հազարական, եւ ըստ Հոլովաց արեգական: Ձեռամբ Անդրիանուպօլսեցւոյ Հանգուցեալ Տէրեա Ստեփանեան վրժպ իրր տղայ Պետրոսին: 1825, 11/25, ի Ֆիլիպէ»:

ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆ: Ձեռագրիս գրիչ Պետրոս դպիր Տէրեա Ստեփանեան Ա․ Պոլսեցի գրած է ի Պլովդիւ նաեւ «Սաղմոսերգութիւն Ս․ Գէորգ Եկեղեցւոյ»՝ 1828ին՝ (տես «Ցուցակ»ին Թ․ 12 ձեռագիրը, Հանդ․ Ամս․ 1938, էջ 211—214), եւ Խզարերից Աւետարան մը՝ 1834ին՝ (տես՝ անդ, Թ․ 22 ձեռագիրը, Հանդ․ Ամս․ 1940, էջ 245—246):

ՆԵՐՍԷՍ ԳԱՍԱՊԵԱՆ

ՄԱՀՈՒԱՆ ՀՈՒՆՁՔԸ ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ԴԱՇՏԻ ՎՐԱՅ

1938—1946

Ցաւով կը նշանակենք անունները այն հայագէտներու եւ արեւելագէտներու, որոնք վախճանեցան յընթացս վերջին 8 տարիներուն: Չենք առներ ցանկիս մէջ այն հանգուցեալները, որոնց մասին անկատար են տակաւին մեր տեղեկութիւնները:

Richard Vasmer, մասնագէտ իսլամական դրամագիտութեան: Ծն․ 22 հոկտ․ 1888, Պետերբուրգ․ † 21 փետրուար 1938, կենդրոնական Ասիա:

Իր աշխատութիւնն է․ «Հայաստանի ոստիկաններու ժամանակագրութիւնը 833—

© National Library of Armenia

887 տարիներու շրջանին»․ տպագրուած նախ «Հանդ․ Ամս․»ի մէջ եւ ապա առանձին հատորներով գերմաներէն եւ հայերէն (Վիեննա, 1933)։

Frédéric Macler, ուսուցչապետ հայերէն լեզուի Պարիզի Արեւելեան Կենդանի Լեզուներու Դպրոցին մէջ։ Ծն․ 1869․ Պարիս․ † 13 յուլիս 1938, Պարիս։

Ունի բազմաթիւ աշխատութիւններ Հայ Պատմութեան, Գրականութեան եւ Գեղարուեստի մասին։

Թորգոմ Արքեպ․ Գուշակեան, Պատրիարք Հայոց Երուսաղէմի։ Ծն․ 14 սեպտ․ 1874, Պարտիզակ․ † 10 փետր․ 1939, Երուսաղէմ։

Իր գրչէն լոյս տեսաւ Հանդ․ Ամս․ի մէջ Սեբաստիոյ Ս․ Նշանի վանքի ձեռագիրներու ցուցակը։

Սահակ Բ․ Խապայեան, Կաթողիկոս Սսոյ։ Ծն․ 25 մարտ 1849, Խարբերդ․ † 8 նոյեմբեր 1939, Անթիլիաս (Բէյրութ)։

Տուած է Բանասիրական մանր աշխատանքներ․ կազմած է Երուսաղէմի Ս․ Յակոբեանց Մատենադարանի ձեռագիրներու ցուցակը (դժբախտաբար անտիպ մնացած)։

William Mitchell Ramsay, ուսուցչապետ Aberdeenի Համալսարանին, պատմագիր եւ հնախօս։ Ծն․ 15 մարտ 1851, Glasgow․ † 20 ապրիլ 1939։

Ունի բազմաթիւ աշխատանքներ Կիլիկիոյ եւ Փոքր Ասիոյ պատմութեան, հնախօսութեան եւ աշխարհագրութեան վրայ։

Karl Roth, ուսմանց խորհրդական եւ ուսուցիչ։ Ծն․ 1866․ † 12 յունուար 1940 Մինխէն։

Տուած է մանր աշխատանքներ Հայոց պատմութեան մասին․ պատրաստած էր ընդարձակ Հայոց պատմութիւն մը (անտիպ)։

Հ․ Յովհաննէս Թորոսեան, Անդամ Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան։ Ծն․ 28 յունուար 1860, Պարտիզակ․ † 8 յուլիս 1940, Ազոլօ (Վենետիկ)։

Ունի աշխատութիւններ հայ հին գրականութեան վերաբերեալ․ գրած է Երանաշնորհ Մխիթարի վարքը։

Eduard Schwarz, ուսուցչապետ Մինխէնի Համալսարանի Դասական Բանասիրութեան։ Ծն․ 22 օգոստոս 1858, Կիլ, † 13 փետրուար 1940, Մինխէն։

Հրատարակած է բազմաթիւ գործեր դասական գրականութեան եւ քրիստոնէական առաջին չորս դարերու հայոց։ Նկատի առած է տեղ տեղ նաեւ հայկական աղբիւրները։

David Samuel Margoliouth, ուսուցչապետ արաբերէն լեզուի Օքսֆորդի Համալսարանին մէջ։ Ծն․ 17 հոկտ․ 1858․ Լոնտոն․ † 22 մարտ 1940, Լոնտոն։

Ունի 2 մանր աշխատասիրութիւն Հայոց լեզուի եւ պատմութեան վրայ։

Josef Strzygowski, ուսուցչապետ Գեղարուեստի պատմութեան ի Վիեննա։ Ծն․ 7 մարտ 1862 ի Բիէլից․ † 2 յունուար 1941, Վիեննա։

Հեղինակ բազմաթիւ ստուար հատորներու, նուիրուած գեղարուեստի պատմութեան․ որոնց մէջ լայն չափով նկատի առնուած է նաեւ հայ արուեստը։ Նշանաւոր է իր «Հայկական շինարուեստն եւ Եւրոպա»։

Արիստակէս Վ․ Վարդանեան, նախկին անդամ Վիեննայի Մխիթ․ Միաբանութեան։ Ծն․ 23 մարտ 1887, Կուրինա (Քէօթահիա)․ † 25 դեկտ․ 1941․ Պարիս։

Ունի բանասիրական-մատենագրական աշխատութիւններ, որոնք լոյս տեսած են Հանդէս Ամսօրեայի մէջ։

Նիկողայոս Ադոնց, ուսուցչապետ հայերէնի Բրիւքսէլի Համալսարանի մէջ։ Ծն․ 23 յունուար 1875, Զանգեզուր․ † 27 յունուար 1942 Բրիւքսէլ։

Ունի բազմաթիւ աշխատութիւններ հայ-բիւզանդական պատմութեան շուրջ։ Իր գլխաւոր աշխատութիւններն եղան Հայաստան Յուստինիանոս Ա․ի օրով․ եւ Դիոնեսիոս Թրակացւոյ Քերականութիւնը։

Վահրամ Թորգոմեան, բժիշկ։ Ծնած 20 ապրիլ 1858, Սկիւտար․ † 20 ապրիլ 1942, Պարիս։

Երկար ժամանակ աշխատակցած է Հանդ․ Ամս․ի Հայ Բժշկութեան պատմութեան եւ Կ․ Պոլսոյ հայ գաղութի պատմութեան վրայ յօդուածներով։

Կարապետ Բասմաջեան․ դեղագործ։ Ծն․ 1864, Կ․ Պոլիս․ † 17 մայիս 1942, Պարիս։ Հրատարակած է «Բանասէր» հանդէսը․ գրած է պատմական աշխատութիւնն Լեւոն Զ․ Լուսինեան, տուած է բազմաթիւ պատմական-բանասիրական մանր յօդուածներ զանազան հայ եւ օտար թերթերու։ Լոյս ընծայած է Ամիրտովլաթի «Անգիտաց անպէտը»։

Augustin Merk, Յիսուսեան Ընկերութենէ․ ուսուցչապետ Նոր Կտակարանի Մեկնութեան Հռոմի Ս․ Գրոց Քահանայապետական Ինստիտուտի մէջ։ Ծն․ 11 սեպտ․ 1869, Ախեռն․ † 3 ապրիլ 1945, Հռոմ։ Ունի բազմաթիւ մանր աշխատանքներ Նոր Կտակարանի հայերէն թարգմանութեան եւ յարակից խնդիրներու շուրջ։

Hans Lewy, ուսուցչապետ դասական գրականութեան Երուսաղէմի Համալսարանին մէջ։ Ծն․ 21 մարտ 1901, Բերլին․ † 22 յուլիս 1945 Երուսաղէմ։

Հայերէնագէտ։ Հրատարակած է Փիլոնի «Յաղագս Յովնանու»։ Ունի հմտալից աշխատանքներ հելլենական փիլիսոփայութեան եւ յարակից խնդիրներու մասին։

Resumé

P. N. Akinian: **Die dem hl. Sahak zugeschriebenen kirchlichen Verordnungen.** (Ein literarisch-historischer Beitrag.) H. A. 60 (1946), Sp. 48—70, 61 (1947), 1—25.

In der armenischen Kanonensammlung des Katholikos Johann III. (717—728) befinden sich fünf Kapitel von kirchlichen Verordnungen, als deren Autor Sahak I. (368—439) angegeben wird. An der Autorschaft Sahaks konnte Johann III. nicht zweifeln, da bereits vorher der Katholikos Sahak III. (677—703) dieselbe für echt gehalten hatte. In dieser Überzeugung verharrten die folgenden Jahrhunderte. Erst im 19. Jahrhundert hatten manche Gelehrte gegen diese Auffassung Bedenken. So z. B. A. Mai, F. Conybeare, J. Gatherdjian, J. Dashian. Insbesondere J. Gatherdjian befaßte sich mit dieser Frage: Sie sind pseudonym, verfaßt im Laufe des 6. Jahrhunderts.

Nun unterzieht A. diese Schriften einer näheren Untersuchung, deren Resultate lauten: Die Kap. 1, 2, 4 und 5 sollen aus inneren Gründen eher als Pastoralbriefe als für kanonische Verordnungen angesehen werden. Der Verfasser steht unter dem Einflusse der klassischen Literatur des 5. Jahrhunderts. Er hat die Satzungen der Dwiner Synode vom Jahre 554 sowie den kanonischen Brief Makarius II. von Jerusalem, geschrieben um 560, gekannt. Die Abfassungszeit fällt in den Anfang des 7. Jahrhunderts. Kap. 3 ist als eine Synodalschrift zu betrachten, wahrscheinlich erlassen in der Dwiner Synode vom J. c. 605, betreffs des Weltklerus. Alle fünf Kapitel stammen aus einer Feder, die aller Wahrscheinlichkeit nach dem Wardapet Wrthanes, genannt K'ert'ol, angehört.

Als 6. Kapitel hat ein Teil des 4. Kapitels und der Zusatz zu gelten, welchen Johann III. als eine Überlieferung des hl. Gregor des Erleuchters seiner Sammlung angehängt hat. Es werden darin die Gaben und Abgaben bestimmt, die an verschiedenen Feiertagen zugunsten der Klöster oder der Weltpriester gegeben wurden. Es ist um 625 verfaßt. Die beweglichen und unbeweglichen Festtage des armenischen Kirchenjahres, die in diesem Kapitel erwähnt sind, verspricht der Verfasser in einem besonderen Beitrag zu behandeln.

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Ուղարկուած խմբագրութեանս։)

Ագաճանեան Գրիգոր Պետրոս ԺԵ․, կարդինալ, Թուղթ հովուական։ Պէյրութ 1946, 8^0 մեծ, էջ 12։ [1

Առաքելեան Ներսէս Քհ․, Անհրաժեշտն, Ա․։ Պուքրէշ, տպ․ Արթօրիա, 1940, 8^0, էջ 52։ [2

Աւետիսեան Օննիկ, Փորձ մը հայ տպագրական տառերու բարեփոխութեան եւ արդիականացման։ Գահիրէ, տպ․ Նուպար, 1946, մեծ 8^0, էջ 142։ (O. Avédissian, 4, Rue Sérapis, Héliopolis, Egypte.) [3

Գավաֆեան Ե․, Անդին (Քերթուածներ)։ Գահիրէ, տպ․ Նոր Աստղ, 1946, 8^0, էջ 30։ [4

Գոյամարտ Օրացոյց։ Ժ․ տարի 1939․ Հրատարակութիւն Հ․ Յ․ Դ․ Պատանեկան Միութեան։ Փարիզ, տպ․ Ճարեան։ [5

© National Library of Armenia